

Доц. г-р Тодор Тодоров, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

ЕКОЛОГИЧНИЯТ РИСК - ОБЕКТ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО?

негативни последици почти никога не могат да бъдат предвидени предварително. В даден период то явно „печели“ от тези икономии, от тази своя спестовност, но в следващите периоди икономиката ще понесе огромни екоцети, превишаващи неколкостотенкратно икономисаните природозащитни разходи. Подобен подход в условията на пазарната икономика е недопустим, защото противоречи на нейната същност.

Дейността по опазването и възпроизводството на околната среда има до голяма степен вероятностен, стохастичен характер. Тук повечето от явленията и процесите са трудно управляеми, с непредвидими последици и вероятността от възникването на рискови ситуации е много висока. Много трудно е да се прецени точният размер на екологичния риск и на обектите, които могат да бъдат засегнати от евентуални екологични катастрофи. Като се вземат предвид основните критерии, даващи основание даден риск да бъде застрахован, се оказва, че екорискът в голяма степен не отговаря на тях, но въпреки това

трябва да се търсят възможности за неговото застраховане. Това се дължи на несъвпадането на този вид риск с някои от основните критерии, даващи основание той да се счита за застраховаем. Например преките отрицателни последици от екориска - екоцетите, засега не могат да бъдат точно и обективно количествено измерени. Понякога спорен се оказва и характерът на причините за допускането на екологичните катастрофи (застрахователното събитие), като често причините за тях имат субективен характер, а това е противоположно на застрахователната практика. Затова, докато не се създаде единна методика за пълна и обективна оценка на щетите, породени от замърсяването на въздуха, водите и почвите, едва ли може да се претендира за включването на този вид риск в застрахователната практика.

рииск ще бъде обект на застрахователната практика, за да се създадат съответни фондове за възстановяване на нарушеното екологично равновесие. Вероятно той не отговаря на някои основни изисквания на застрахователната практика и затова все още се пренебрегва от органите на застрахователните агенции. Може би затова, че засега не могат да се определят точно екоцетите или пък, че не може ясно да се идентифицират причините за настъпването на екологичните нарушения.

Източниците на екологичния риск могат да бъдат породени от човешката дейност и от природните явления. **Първият вид екологичен риск** е обект на регламентиране от Директива 2004/35 на Европейския съюз от 21.IV.2004 г. относно екологичната отговорност по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологични щети и Закона за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети². **Вторият вид екологичен риск** все още е в кръга на обсъжданията, научните дискусии и теоретичните интерпретации. Независимо от наличието на много неизяснени въпроси относно тези два вида екологични рискове, в света те вече са обект на третиране и от страна на застрахователните специалисти - практики и научни работници. Поставят се въпроси, на които се търсят адекватните отговори: „Задават ли се нови видове застраховки“, „Кой и как ще оценява екологичните рискове“, „На каква основа ще се изчисляват застрахователните премии“, „По какви признаци ще се различава екологичният риск от останалите“, „Какви минимални изисквания трябва да се поставят при сключването на подобни застраховки“, „Какви принципи трябва да се спазват, за да се гарантира обективна и точна оценка на щетите“ и т.н.

Така или иначе, процесите са налице, световните тенденции са в посока на постепенно регламентиране на тази дейност в областта на застрахователния бизнес, което безспорно задължава и нашата страна като част от голямото Европейско семейство да не изостава от този процес. В момента не може да се констатира, че както от теоретична, така и от практическа гледна точка, сме напреднали значително по отношение решаването на проблемите относно екологичното застраховане. Факт е обаче поставянето на тези въпроси на обсъждане и търсенето на подходи за тяхното рационално решаване. Така например по повод транспонирането на Директива 2004/35 на Европейския съюз от 21.IV.2004 г. и обсъждането на Закона за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети в публичното пространство, сред научните среди и специалистите от застрахователния бранш бяха проведени редица мероприятия, целеше в максимална степен да се уточнят параметрите на бъдещия закон: подходи за идентифициране и оценка на екологичните щети, възможности за управление на екологичния риск, кой вариант за финансово обезпечение на екологичните щети да се приема като оптимален за нашите условия, как най-правилно да се класифицират предприятията според нивото на техния екологичен риск и т.н.

Министерството на околната среда

и водите съвместно с Асоциацията на българските застрахователи организираха работен семинар по транспониране на европейската директива за екологични щети, в работата на който взеха участие кметовете на по-големите общини в страната, представители на организаторите и на Българската стопанска камара, международни експерти от Великобритания, Испания, Чехия, Унгария, Белгия и Латвия. Вестник „Застраховател прес“ публикува на своите страници материали по тази тема под рубриката: „Задава ли се още една задължителна застраховка за българския бизнес?“ и т.н.

По отношение на първия вид екологичен риск в чл. 43 на **Закона за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети**, като най-приемлив начин за възмездяване на допуснатите екологични щети е определена екологичната застраховка, която трябва да влезе в сила от 01.01.2011 г. При това в Приложение № 1 на този закон точно са определени операторите, осъществяващи дейности, които могат да бъдат източник на евентуален екологичен риск и които са длъжни да осигуряват финансово изпълнение на превантивните и оздравителните мерки в предвидените от закона случаи на евентуално възникнали екологични щети. Така че в този случай колебание относно въвеждането на подобна екологична застраховка не може да съществува. Затова е необходимо да се предприемат реални действия за разработката на нов застрахователен продукт „Екологична застраховка“ и на всички други съпътстващи го нормативни документи, регламентиращи практическото приложение на този нов вид застраховка.

По отношение на втория вид екологичен риск, причинен от действието на определени природни сили, също сред научните среди и специалистите от практиката се обсъждат редица аспекти на застрахователната дейност. Така например през месец май 2008 г. у нас Световната банка представи на семинар проблемите на застраховането на катастрофичния риск и вариант на един бъдещ **Катастрофичен застрахователен пул (катастрофичен фонд)**. Акцентите бяха поставени върху проблеми, свързани със застраховането на рисковете „земетресение“ и „наводнение“. По принцип специалистите имат положително отношение към идеята за създаване на национален катастрофичен застрахователен пул,³ защото са убедени, че по такъв начин ще бъдат акумулирани достатъчно средства, които в случай на нужда ще покрият щетите на гражданите, предизвикани от визираните катастрофични рискове.

Появява се обаче още едно явление, което е много близко по природа и действие на двата посочени по-горе катастрофични риска - **глобалното затопляне** на земното кълбо и неизбежните отрицателни последици, които ще последват от него. Това явление се появява поради факта, че все по-високата концентрация на въглероден диоксид и други газове в атмосферата увеличава дебелината на атмосферния слой и той задържа по-голямо количество инфрачервени лъчи, което означава по-висока температура на планетата. Налице е трайно изменение на климата в резултат на глобалното затопляне на Земята и тези изменения са необратими. Според експерти от Световната метеорологична организация към ООН през XX век средната темпе-

ратура на повърхността на Земята се е повишила с 0.60°, като увеличението е най-голямо в сравнение с аналогични периоди от предишното столетие.⁴ Полярната шапка е намалала с 40 % за последните години. Тези нови количества студена прясна вода ще променят циркулацията на океанските течения, в това число и Гьлфстрийм. Новата ледена епоха в Европа ще е съпътствана от неживадана суша в Централна и Южна Америка. Топенето на ледниците заплашва да залее огромни територии от Холандия, Флорида, района на Шанхай...

Всичко това в световен мащаб по директен или най-често по косвен път е свързано и със застрахователния бизнес. Не случайно в интернет пространството се появиха заглавия, като „Промени в климата ще са основният риск пред застрахователите тази година“ и „Застрахователната индустрия е застрашена от глобалното затопляне“. Глобалният застрахователен бизнес е изправен пред реални рискове от страна на климатичните промени, поради увеличаването на броя на ураганите, наводненията, сушиите и горските пожари, алармира агенция Ройтерс. А анализаторите от Ernst & Young констатира, че **риискът „глобално затопляне“ е най-сериозната стратегическа заплаха пред застрахователните и презастрахователните компании**, защото промените в климатичната обстановка, като следствие от глобалното затопляне, може да предизвикат фундаментални изменения на оценките за евентуално настъпване на застрахователно събитие, причинено от природно бедствие, като ураган или наводнение. Това на свой ред ще принуди застрахователите и презастрахователите да повишат вниманието си към критериите за застраховане на този вид рискове, което пък безспорно ще повиши тарифите на съответните застрахователни полици.⁵

Пример в това отношение е намаляването на снежната покривка и свързаните с това проблеми на зимния туризъм. Заради глобалното затопляне в началото на зимния сезон по пистите все още цъфтят цветя, а откриването на ски сезона се отлага или се спасява със снежните машини. В България сезонът започва към 20 декември, но само защото собствениците на лифтовете вече са въоръжени с техника, която сипе сняг по пистите в Банско, Боровец, Пампорово, Витоша. Оказва се, че докато битоснежът в зимните курорти не върви, на застрахователите им се отваря нов бизнес, защото туристите имат възможност да си купят полица срещу безснежие. В подобни ситуации в развитите ски държави има съответни застраховки. Така например в туристическите застраховки, адекватни за зимни условия, които се предлагат на британските туристи, от години е включена така наречената No-snow guarantee. Застрахователите покриват риска от безснежие за курорти над 1000 м надморска височина и изплащат на туристите между 20 и 50 паунда на ден като компенсация. В Австрия на индивидуалните туристи за защита от подобен риск се предлагат полици Cancelation insurance (на цена около 100 евро), които гарантират анулиране на резервацията за зимна почивка и връщане на заплатената за това сума⁶. Безспорно подобна практика трябва да се въведе и у нас.

(Продължава на стр. 21)

Понятието „риск“ като икономическа категория е въведено отдавна и се използва предимно във връзка с възникването на застрахователните взаимоотношения. В тази област рискът се определя като вероятност да настъпи застрахователно събитие¹, което да предизвика плащане от формирания застрахователен фонд. В по-широк смисъл рискът се тълкува като опасност от възникване на негативни последици от приемането и практическата реализация на някакво стопанско решение.

Определението на екологичния риск не трябва да се отклонява значително от класическото определение за риска въобще. В този смисъл **екологичният риск може да се дефинира като вероятност за настъпване на еколого-кризисни ситуации, породени от антропогенната дейност, в резултат на което се нанасят съответни вреди на природната среда, а чрез тях косвено или пряко на населението и икономиката.**

Както се вижда от дефинираното определение, екологичният риск се свързва с възникването на еколого-кризисни ситуации (а понякога и на катастрофи), които водят до нарушаване на екологичното равновесие вследствие на трайното увреждане на качеството на водите, въздуха и почвите. Като пряка последица от това икономиката понася съответни щети поради: влошаване качеството на селскостопанската продукция и намаляване на средните добиви; унищожаване на почвено-плодородие; ускоряване на амортизацията на дълготрайните материални активи; увеличаване на разходите за основен ремонт на сградите, машините и съоръженията; масова смъртност сред селскостопанските животни, птиците, рибите и пчелите; влошаване на здравословното състояние на населението; увеличаване на миграционните процеси и т.н.

Екологичният риск спада към групата на **специалните рискове**. Освен това в повечето случаи той има субективен характер, защото замърсяването на околната среда зависи преди всичко от хората, от това дали ще внедряват или не безотпадни технологии, дали ще използват или не пречиствателни съоръжения. Икономисването на разходи за опазване на околната среда е опасна и противодържавна политика, защото по такъв начин обществото доброволно се подлага на екологични опасности, чиито

вателната практика.

На сегашния етап са нужни усилия преди всичко за практическо решаване проблемите на екологичния риск. За целта следва да се направи необходимото за преодоляване на основния проблем - точно определяне на екоцетите и отделяне на загубите, породени от негативното действие на другите фактори, ज्याщи нищо общо с промените в съответните параметри на околната среда. Императивите на пазарната икономика поставят с особена острота този изключително важен за излизането от екологичната криза въпрос. Безспорен факт е, че в бъдеще този вид

¹ Виж Икономическа енциклопедия, том II. С., Наука и изкуство, 1972, с. 382.

² Виж Държавен вестник, бр. 43 от 29.04.2008 г.

³ Виж в „Застраховател прес“, бр. 12, 25.VI.2008 г., с.111 и 14.

⁴ Виж <http://clubf1.net/forums/lofiversion/index.php/t22663.html>

⁵ Виж <http://culture.actualno.com/>;

⁶ Виж <http://www.zastrahovatel.org/statia.php?mysid=2233&t=9>

⁷ Виж Ски в България. В. „Капитал“, бр. 51, 22.XII.2006